

SZÉLSŐBALOLDALI TERRORIZMUS

BEVEZETÉS

A 19. és 20. század politikai és társadalmi folyamatait a társadalmi, gazdasági és politikai erőviszonyok történelmi dinamikájára épülő és azokra visszaható forradalmak jelentősen befolyásolták. Ezek között a baloldali, marxista–leninista, trockista és maoista ideológiai alapokra épülő forradalmak sajátos szerepet játszottak. Az 1917-es oroszországi forradalom tapasztalataira és mintájára épülő forradalmi mozgalmak és politikai csoportok, továbbá pártok ideológiájának szerves részét képezte a forradalom exportjának elvi és gyakorlati megvalósítása, a marxista–leninista, bolsevik forradalom világméretekben való megvalósítása, terjesztése leginkább a szovjet ideológia alapján, erőszakos úton.¹ A 20. század második felében lezajlott és a napjainkra is hatással lévő társadalmi, gazdasági, politikai és ideológiai változások, közöttük is a leninizmus eszméje, beleértve a bolsevista államelméletet és gyakorlatot is, kudarcot vallottak.² Azok a csoportok, pártok és szervezetek, amelyek ezt az elméleti és gyakorlati utat követték, döntési kényszerbe kerültek.³

Jelen tanulmány célja bemutatni a lenini forradalomelmélet szélsőséges, erőszakos megvalósítását célul tűző csoportok, szervezetek és pártok tevékenységét az ideológiai és gyakorlati kudarchoz vezető folyamat során, valamint feltárni a baloldali, szélsőséges, erőszakos cselekmények ideológiai mozgatórugóit és anyagi-technikai hátterét.

A történelmi események bemutatása mellett a tanulmány képet ad a 21. század első évtizedeiben megjelent két szélsőbaloldali mozgalom, illetve párt, az antifa⁴ és a Sziriza⁵ kialakulásáról és tevékenységéről.

¹ CSEPRÁKOV 1961.

² LENIN 1977a.

³ LENIN 1962.

⁴ Antifasiszta Akció.

⁵ Συνασπισμός Ριζοσπαστικής Αριστεράς: Radikális Baloldal Koalíciója.

A tanulmány az alábbi hipotézisekre épül:

- ♦ A forradalomexport szovjet típusú ideológiájának és gyakorlatának bukása után az ezen az alapon működő szervezetek előtt két út állt:
 - konszolidáció és integráció a polgári demokratikus értékeket követő társadalmakba,
 - vagy az önfennmaradás érdekében piaci együttműködés, konvergencia a szervezett bűnözői szervezetekkel.
- ♦ A szélsőbaloldali terrrorszervezetek befolyása abszolút paraméterek alapján megítélhetően csökkent. A szervezetek minden szempontból háttérbe szorultak, vagy meg is szűntek.
- ♦ A maoista szervezetek jobbra lokális célokat tűztek maguk elé, nem volt a lenini forradalomexporthoz hasonló világforradalmi indíttatásuk, ezért globális biztonságpolitikai jelentőségük szerényebb. Többen közülük a szervezett bűnözés fiókkéntzményei, partnerszervezetei lettek. Ilyen például a perui Fényes Ösvény (Sendero Luminoso, SL) és a szintén perui Túpac Amaru Forradalmi Mozgalom (Movimiento Revolucionario Tupac Amaru, MRT).
- ♦ Európában az 1990-es évek gyökeres társadalmi, politikai, gazdasági, védelmi, védelempolitikai változásai felszámolták a baloldali szélsőséges nézetek „példaképeit”, eszmei-ideológiai bázisát, állami és szervezeti támogatást nyújtó bázisait. A 21. század harmadik évtizedére a baloldali klasszikus erőszaknak megszűnt a motivációja, perspektívája, és a görög Sziriza-koalíción kívül nincs is számottevő parlamenti politikai erő, amely támogatná. A baloldali ideológiával és frazeológiával takarózó szervezetek, a csoportok korábbi vezetői vagy tagjai vagy börtönben vannak, mint Ilich Ramírez Sánchez,⁶ alias Carlos, vagy beolvadtak, mint Joschka Fischer⁷ Németországban, vagy

⁶ Ilich Ramírez Sánchez, alias Carlos, a Sakál életéről, tevékenységéről számos elemzés készült. A Magyarországot is érintő műveletekről Hankiss Ágnes 2017-ben megjelent *Terrorista hálózatok. A C-79-es dosszié* című tanulmányában lehet bővebben olvasni (Hankiss 2017).

⁷ Az 1948-ban Németországban született Joseph Martin Fischer életpályája nem mindennapi. Szüleit Magyarországról 1946-ban telepítették ki. Joschka Fischer középiskolai tanulmányait abbahagyva dolgozni kezdett, majd az 1960-as évek második felében már aktív szerepet vállalt a német diákmozgalmakban, részt vett baloldali diákok által szervezett egyetemi rendezvényeken. Marx, Mao Ce-tung és Hegel műveit tanulmányozta, majd csatlakozott a Revolutionärer Kampf (Forradalmi Harc) csoporthoz. A Putzgruppe (Proletár Unió a Terrorért és Pusztításért) csoporttal együtt számos utcai verekezésben vett részt. Egy 1973-ban készült fényképen egy rendőrt ütleget. (Évekkel később bocsánatot kért a rendőrtől.) Szoros barátság fűzte Daniel Cohn-Bendithez, az 1968. májusi franciaországi diáklázadások egyik ismert személyiségéhez, később európai parlamenti képviselőhöz, a zöldek mozgalmának vezető egyéniségéhez. Fischert 1971-ben Algériában lencsevégre kapták egy találkozáson a Palesztin Felszabadítási

nincsenek már az élők sorában, mint Andreas Baader és Ulrike Meinhof⁸ (szintén Németországban).

- ♦ A jelenkori baloldali radikalizálódás egyik gerjesztő tényezője a 2022. február 24-e, vagy az orosz–ukrán háború kitörése után kialakult gazdasági-politikai, energetikai és társadalmi krízishelyzet, amely szintén szerepet játszik a jobb-oldali radikalizálódásban is.

MITŐL BALOLDAL A BALOLDAL,
MITŐL SZÉLSŐ A SZÉLSŐBAL?

Ha eltekintünk a brit parlamentarizmus sok szempontból idejétmúlt, történelmi hagyományainak felidézésétől, vagyis az egyes pártok elhelyezkedésétől a parlamenti ülésteremben, a kérdés tisztázásához más, politikai-társadalmi tényezőket kell megvizsgálunk.

Az önmagukat különböző elnevezések alatt, de baloldaliként azonosító pártok és mozgalmak, amelyek politikai tevékenysége sem mond ellent önmeghatározásuknak,⁹

Szervezet (PFSZ) képviselőivel. Később az Opel gyárban helyezkedett el, ahol a kollégáit agította az eljövendő kommunista forradalomra felkészülés érdekében. Elbocsátása után, 1976 és 1981 között egy frankfurti könyvesboltban dolgozott. 1977-ben, miután a Rote Armee Fraktion (Vörös Hadsereg Frakció, RAF) terrortámadásokat hajtott végre Németországban és azon kívül, Fischer eljutott az erőszak elutasításáig, és egyre aktívabb részt vállalt a majdani zöldmozgalom megalapításában. 1981-ben a Hessen tartományi kormány kereskedelmi miniszterét egy olyan fegyverrel ölték meg, amelyet még 1973-ban egy amerikai katonai támaszpontból loptak el, és Fischer gépkocsijában szállították. A kocsit Fischer állítása szerint kölcsönadta egy ismerősének, aki azt fegyverszállításra használta. 1981 és 1985 között a Zöldek Pártját képviselte a Szövetségi Gyűlésben, majd hesseni környezetvédelmi miniszter lett. 1991 és 1994 között ismét betöltötte ezt a tisztséget. Németország újraegyesítésével kapcsolatban Fischer rendkívül negatív véleményt fogalmazott meg, gyakorlatilag elutasítva azt. Az 1998. szeptemberi választások után a Gerhard Schröder vezette szociáldemokratákból és zöldekből álló kormány külügyminisztere lett 2005-ig. Ezt követően visszavonult az aktív politikai élettől.

⁸ Három másik társukkal együtt 1968-ban létrehozták a Rote Armee Fraktion (Vörös Hadsereg Frakció, RAF) nevű szélsőbaloldali terrorszervezetet, amely 1998-ig számos, nagy visszhangot kiváltó, emberrablást, politikai gyilkosságot és más terrorakciót hajtott végre Németország területén. A RAF-ot külföldről támogatta a Stazi, a keletnémet állambiztonsági szolgálat, valamint a palesztin szélsőséges szervezetek. A csoport első generációjának tagjait a német hatóságok 1974-re elfogták. A második generáció által a bebörtönzöttek kiszabadítására indított terrortámadások kudarccal végződtek, aminek hatására a börtönben lévő öngyilkosságot követtek el. A csoport feloszlását 1998-ban, hét évvel az utolsó igazolt támadás után jelentették be.

⁹ Ilyen, a név és a tevékenység ellentmondását tükröző párt volt a Nemzeti Szocialista Német Munkáspárt (NSDAP).

mindenkor az alkotmányos kereteken belül maradvá jogkövető magatartást tanúsítanak, mind politikai dokumentumaikban, mind működésükben – ideértve a pénzügyeket is – a vonatkozó jogszabályokkal összhangban járnak el. Választási programjaikban az ország gazdasági és társadalmi haladása szempontjából fontos szempont a hazai és esetleg a külföldi, a közép- és kelet-európai körök bevonása, részvétele a fejlesztések finanszírozásában. A nagyobb fejlesztések pénzügyi háttérének biztosítása érdekében esetenként messze nem zárkoznak el a nagyobb külföldi pénzügyi központok, gazdasági-ipari vállalkozások érdekeltté tételétől sem. Általában pártolják az állam jelentősebb részvételét a gazdasági folyamatokban.¹⁰ Ideológiai kötődésük alapján a polgári demokratikus értékrendet követő baloldali pártok leggyakrabban a szociáldemokrácia hagyományait ötvözik a saját országuk történelmi fejlődésének sajátosságaival.

Hol az eltérés?

A magyarázat szinte banális. Míg a marxista–leninista ideológusok a szovjet példa, a szentpétervári nagyipari munkásosztály idealizált és a valóságot felnagyítva bemutató szerepét tekintették minden szocialista-kommunista forradalom alapkövének,¹¹ Mao Ce-tung a vidéki parasztság valós tömegeiben látta a forradalom mozgatóerejét.¹²

A szélsőbaloldali forradalmi frazeológia a „társadalom legkiszolgáltatottabb csoportjainak és rétegeinek” vezetéséről és érdekeik megvalósításáról messze nem jelentette, hogy ezek a rétegek ténylegesen szerepet is kaptak bármiféle forradalomban. A szélsőbaloldali mozgalmak és szervezetek – korábban a cári Oroszországban, és később az európai országokban is alkalmazott hagyományokat folytatva – rendkívül aktív, konspiratív tevékenységet folytattak. Jellemzőjük volt a sajátos szociális paranoia, amellyel a más társadalmi rétegekre tekintettek. Az értelmiség iránti ellenszenv azért is ellentmondásos, mert a szélsőbaloldali mozgalmak, szervezetek és pártok vezetőinek jelentős része épp az értelmiség köreiből került ki.

¹⁰ KOVÁCS–TÓTH 1992.

¹¹ LENIN 1977b.

¹² FORGÁCH 2017.

A kormányzati erők válasza a szélsőbaloldali tevékenységre

Azokban az országokban, ahol a szélsőbaloldali csoportok, szervezetek és pártok a legaktívabbak voltak, a rendvédelmi és nemzetbiztonsági szervek – hathatós külföldi, elsősorban amerikai támogatással – jelentős fejlesztéseket hajtottak végre. Ezek a fejlesztések kiterjedtek a kiképzési, a hírszerzési, a logisztikai és a műveleti, operatív együttműködésre. A rendvédelmi és nemzetbiztonsági struktúrák hatékonyságának növekedése tovább csökkentette a szélsőbaloldali csoportok, szervezetek és pártok illegális tevékenységének lehetőségeit, esetleges fegyveres, erőszakos cselekményeik sikerének valószínűségét. A politikai hatalom és a gazdasági erőforrások erőszakos megszerzésének perspektívája teljesen illuzórikussá vált, tevékenységük célja leginkább a túlélés és az esetleges számonkérés elkerülése volt. Több szervezet is a társadalommal való békekötést választotta, mint például a Kolumbiai Forradalmi Fegyveres Erők (Fuerzas Armadas Revolucionarias Colombianas, FARC), míg mások inkább a nemzetközi szervezett bűnözésben, annak segítségével vállaltak jelentős szerepet. Ilyen a perui Kommunisták Pártja által is támogatott Fényes Ösvény (Sendero Luminoso, SL).

A forradalmi terror néhány jellegzetessége

Politikatudományi alaptétel, hogy a 20. századi baloldali csoportok, mozgalmak és pártok eszmeiségére befolyást gyakoroltak a marxizmus-leninizmus, a trockizmus és a maoizmus elvi alapjai, valamint az azokhoz társított forradalmi gyakorlat. Ezek az eszmei alapok különböztették meg a forradalmi erőszakot mint a hatalom megszerzésének és megtartásának módszerét kizárólagos vagy gyakori eszközként kezelő és alkalmazni kész irányzatokat a demokratikus, parlamentáris rendszerek szabályai alapján működő, de ugyancsak baloldali szociáldemokráciától. A marxizmus-leninizmus, a trockizmus és a maoizmus alapján tevékenykedő szervezetek és mozgalmak még a hatalom esetleges megragadása után sem mondtak le a „forradalmi” erőszak alkalmazásáról, hanem azt mint a forradalmi hatalom állandó védelmét szolgáló eszközt folyamatosan alkalmazták. Ez lett a 20. századi forradalmi terror, a baloldali állami terrorizmus egyik jellegzetessége. A baloldali állami terrorizmusra kiváló példa Etiópia Mengisztu Hailé Mariam (1937–)¹³ idején, Kambodzsa a vörös khmerek,

¹³ A Derg junta legfőbb vezetője. A Derg (ge'ez nyelven: bizottság vagy tanács) egy kommunista katonai főtisztokból álló junta, amely 1974 és 1987 között irányította Etiópiát. Teljes, eredeti neve: Fegyveres Erők, Rendőrség és Tartományi Hadsereg Irányító Bizottsága. A Derg uralma az etióp polgárháború (1974–1991) legnagyobb részére kiterjedt. Ez idő alatt a hatalom megszerzéséért

Pol Pot és Ieng Sary¹⁴ vezetése idején, illetve egy sor más ország is beletartozott és -tartozik ebbe a kategóriába.

A helyzet ennél bonyolultabb, ha megvizsgáljuk a „vörös terror” műveleti helyszíneit. Az országok egy részében a baloldali terror nem lépett túl az ország határain, más esetekben viszont – „a forradalom exportja” elv jegyében – segítette más országok szélsőbaloldali mozgalmait a hatalom megragadásában. Ilyen volt például Kuba esetében az úgynevezett „angolai kaland”, amikor a kubai hadsereg reguláris erőinek egy része expedíciós erőként részt vállalt az Agostinho Neto¹⁵ által vezetett Angolai Népi Felszabadítási Mozgalom (Movimento Popular de Libertação de Angola – MPLA) harcában, az angolai polgárháborúban. Az 1975-től kezdődő Carlota-művelet keretében, annak 1988-as lezárásáig több mint ötvenötezer kubai katona vett részt a szovjet orientációjú MPLA háborújában a nyugati támogatást élvező, Jonas Savimbi¹⁶ vezette Angolai Teljes Nemzeti Függetlenség Uniója (União Nacional para a Independência Total de Angola – UNITA) ellen. Kuba ebben a háborúban tízezer embert veszített.¹⁷

KÉT SAJÁTOS, MAI ESET

Vajon a 21. század második évtizedében megjelenő antifa(sisza) csoportokat és mozgalmakat hova lehet sorolni? Milyen ideológiára támaszkodtak és támaszkodnak ezek a szervezett csoportok?¹⁸

és megtartásáért folytatott harcokban több tízezer embert végeztek ki vagy ítélet nélkül vetettek börtönbe.

¹⁴ Pol Pot (1925–1998) és Ieng Sary (1925–2013) a Kambodzsai Kommunista Párt társalapítói és vezetői. Nevükhöz fűződik az ország egyik legtöbb áldozattal járó népirtása, amelynek során 1975 és 1978 között az úgynevezett vörös khmerek a lakosság egynegyedét fizikailag megsemmisítették.

¹⁵ Agostinho Neto (1922–1979) orvos, 1962-től az Angolai Népi Felszabadítási Mozgalom (MPLA) alapítója, majd a függetlenség elnyerése után, 1975-től haláláig az ország első elnöke.

¹⁶ Jonas Savimbi (1934–2002) 1966-tól alapítója és vezetője az Angola függetlenségéért a portugál gyarmatosítók ellen harcoló egyik szervezetnek, a Nemzeti Szövetségnek Angola Teljes Függetlenségéért. A függetlenség kivívása után szembefordult a kommunista irányzatú MPLA-val. Az angolai polgárháború (1975–2002) évtizedei alatt több mint félmillió embert öltek meg. Savimbi a kormánycsapatokkal vívott ütközetben, 2002-ben vesztette életét.

¹⁷ A baloldali állami terrorizmus mellett létezett és létezik a jobboldali állami terrorizmus is. Ennek egyik legékezzsúlyosabb és leghírhedtebb példája az Augusto Pinochet tábornok vezette katonai junta időszaka volt Chilében 1973 és 1990 között.

¹⁸ Az antifasiszta mozgalmak a 20. században, az első világháború után, Olaszországban és Németországban jelentek meg először, és küzdöttek az ezekben az országokban gyorsan terjedő fasiszta és nemzetiszocialista nézeteket valló, rasszista, erőszakosan fellépő csoportok ellen.

Az antifáról általában

Az Amerikai Egyesült Államokban a George Floyd¹⁹ erőszakos halála után 2020-ban kibontakozó tiltakozások láttán Donald Trump elnök nem késlekedett az antifát terrorcsoportnak nevezni.²⁰ Ugyanakkor William Barr, az Egyesült Államok legfőbb ügyésze már óvatosabban fogalmazott. Szerinte „a tiltakozók között az antifához köthető szervezetek is jelen voltak, de voltak olyanok is, amelyek úgy működtek, mint az antifa”.²¹ A főügyész szavai szerint az antifa által alkalmazott eljárások egy „új, városi gerilla-hadviselést jeleznek, amely Mao Ce-tung örökségéhez köthető”.²² Mások, például Christopher Wray, a Szövetségi Nyomozó Iroda (Federal Bureau of Investigation – FBI) igazgatója, annak a véleményüknek adtak hangot, hogy „az antifa inkább egy mozgalom vagy egy ideológia, mintsem egy szervezett csoport”.²³ A 2020-as, több amerikai városra is kiterjedő zavargások során a rendvédelmi szervek többször is vizsgálták az antifa részvételét az eseményekben. Volt olyan helyszín, ahol egy késsel, kis baltával és egy Molotov-koktéllal felfegyverkezett személyt őrizetbe vettek, másutt meg a helyi rendőrség szerint az antifa részt vett üzletek kifosztásában.²⁴ A rendvédelmi szervek és az FBI azonban az erőszakcselekményekben nem látott szervezett jelleget.²⁵

Az antifa ideológiája

Az antifa ideológiai hátterét elemezve egyre inkább úgy tűnik, hogy az különböző baloldali ideológiai gyökerekkel – kommunizmus, anarchizmus és szocializmus – rendelkező egyének decentralizált mozgalma. Az antifa támogatói nem mindnyájan és nem mindenben osztják ezeket az ideológiai nézeteket, hanem csak bizonyos

Nagy-Britanniában Londonban, 1936-ban csaptak össze az ottani fasiszta felvonulók az antifasiszta ellentüntetőikkel a híres Cable Street-i „csata” során. Lásd: JONES–DOXSEE 2021.

¹⁹ George Floyd (1973–2020) Egy szakszerűtlenül végrehajtott rendőri intézkedés során szenvedett fulladásos halált. Hamis bankjegy forgalomba hozásának gyanújával vették őrizetbe. Korábban, egy 2007-ben elkövetett rablásért négy évet töltött börtönben. Halála óriási felháborodást és tiltakozási hullámot váltott ki, amely során a rendvédelmi szervek által az afroamerikai közösség elleni erőszakos fellépést ítélték el a tiltakozók.

²⁰ JONES–DOXSEE 2021.

²¹ JONES–DOXSEE 2021.

²² JONES–DOXSEE 2021.

²³ JONES–DOXSEE 2021.

²⁴ JONES–DOXSEE 2021.

²⁵ JONES–DOXSEE 2021.

közös ügy esetében működnek együtt. Ilyen lehet a szembeszegülés a rendvédelmi szervekkel vagy kormányzati intézkedésekkel. Az antifa követői és az anarchisták sok szempontból eltérő véleményeket fogalmazznak meg, különösen az állammal kapcsolatban. Az antifa hívei készek támogatni a kormányzati intézmények széles körű reformját, és nem követelik azok felszámolását. Az anarchisták viszont kifejezetten szemben állnak minden állami intézménnyel.²⁶ Az antifa követői számára az erőszak alkalmazása nem az egyedüli, vagy akárcsak fő eszköze a fasizmus elleni harcnak(!), hanem az erőszakot csupán mint jogszerű lehetőséget fogják fel.²⁷

A tapasztalatok és az FBI véleménye szerint az antifa nem rendelkezik vezetési struktúrával, központi irányítószervvel, de még az alapelveiket rögzítő dokumentumokkal sem. Tagjai leginkább visszahúzóda élnek, kerülve, hogy magukra vonják a rendvédelmi szervek vagy a jobboldali szélsőségesek figyelmét. Antifa-sejteket találhatunk Ausztráliában, az Egyesült Királyságban, Németországban és Olaszországban.²⁸

Az antifa taktikái sok szempontból emlékeztetnek az 1930-as évek antifasiszta megmozdulásaira: ellentüntetések szerveznek oda, ahol a jobboldali csoportok tartanak rendezvényeket, gyakran símaszkkal, sállal vagy más módon próbálják megelőzni, hogy felismerjék őket, esetenként pirotechnikai eszközöket, házi készítésű robbanóeszközöket, Molotov-koktélok, késeket és más eszközöket használnak. Kapcsolattartásra az internetalapú üzenetküldő applikációkat használják, például a Signalt. Jelképeik között megtalálható a német „Antifaschistische Aktion” (Antifasiszta Akció) vörös-fekete kettős zászlót ábrázoló jelképe és az „Eiserne Front” (Vas Front) három nyilas, az 1930-as évekből származó plakátja.²⁹

Milyen veszélyt rejthet az antifa?

Az Európát súlyosan érintő gazdasági és biztonságpolitikai gyökerű, ám kihatásait tekintve a társadalom valamennyi rétegét érintő, várhatóan elhúzódó válság magával hozhatja a közbizalom megingását az állami intézményekben, a kormányzati struktúrákban és a döntésekben. A bizalomvesztés következménye több területen is megmutatkozhat. Ezek a kormányzati intézkedésekkel szembeni passzivitástól az aktív, spontán vagy szervezett egyéni, vagy csoportos szembeszegülésig, esetleg

²⁶ JONES–DOXSEE 2021.

²⁷ JONES–DOXSEE 2021.

²⁸ JONES–DOXSEE 2021.

²⁹ JONES–DOXSEE 2021.

az erőszakcselekmények rohamos terjedéséig fajulhatnak. A közbiztonság gyengülése, a vagyon elleni bűncselekmények, a személy elleni erőszakcselekmények számának gyors növekedése nem csupán kihívást jelent a rendvédelmi és nemzetbiztonsági intézmények számára, de számos olyan kockázati tényezőt is tartalmaz, amelyek a helyzet eszkalálódása esetén veszélyt jelenthetnek a kormányozhatóság fenntartására. Ebben a helyzetben bármilyen, gyorsan szerveződő, a taktikai célokban egységes, de több ideológiai platformon álló mozgalom jelentős politikai befolyásra tehet szert, ami meghatározó szerepet játszhat a demokratikus érték- és jogrend további fenntartása szempontjából.

A Sziriza

Az antifával ellentétben a Sziriza egy tősgyökeres görög politikai képződmény, inkább sajátos, taktikai célokat követő, érdekezésszerű épülő csoportok együttműködése, mintsem kiforrott programmal rendelkező mozgalom vagy párt. Ennek az állításnak látszólag ellentmond, hogy a görög parlament második legnagyobb parlamenti pártjáról van szó. A Sziriza megjelenése gyakorlatilag a 2008-as gazdasági válsághoz, illetve az ezt megelőző neoliberális görög gazdaságpolitika túlköltekezéséhez köthető. A gazdasági visszaesés kompenzációjának lehetséges költségeit költségvetési megszorításokkal akarta előteremteni, ami a jobb életfeltételekhez szokott alsó és középrétegekben óriási feszültséget váltott ki. Ennek hatására több társadalmi rétegben megindult a radikalizálódás, ami elvezetett a neoliberalizmus-ellenes, a liberális és szociáldemokrata politikát bíráló, azt a szegénység, a gazdasági összeomlás és a társadalmi leszakadás okozójaként feltüntető retorikához.³⁰

A Szirizának nem volt konkrét programja, hiszen ezt akadályozta a pártosodásban részt vállalo számos irányzat jelenléte, a platformok sokszínűsége. A vezetők Európa-ellenes megnyilatkozásai is inkább voltak merészek, mint megalapozottak, bár ez a fajta népszerűsége vágyó retorika sokakat meggyőzött, hogy a Sziriza képes lesz az egyensúlyt a maga oldalára billenteni, és elkerülni a megszorításokat.³¹ Amíg a Sziriza ellenzékben volt, vagyis 2004 és 2015 között, legjellemzőbb tulajdonsága a radikalizmus volt. Ennek megfelelően antiimperialista, a demokrácia hanyatlását, a rasszizmust, az idegengyűlöletet és a neoliberalista kapitalizmust elvető elveket vallott.³² Hatalomra kerülése után, 2015 januárja és szeptembere között még megőrizte radikális jellegét, ám észrevehetően kezdett hozzáidomulni

³⁰ MARKOU 2021.

³¹ MARKOU 2021.

³² MARKOU 2021.

a politikai-gazdasági rendszerhez. A radikalizmust fokozatosan felváltotta a „realista” megközelítés, a konvergencia politikája az Európai Unióval kapcsolatban, ami szembement a Sziriza választóinak reményeivel és elvárásaival. 2015 és 2019 között a hatalmon lévő Sziriza már ki tudott békülni a liberális demokráciával, annak minden hibájával együtt, és koalícióra lépett a Független Görögök radikális jobboldali párttal.

2019-ben a párt vezetője, Alexis Ciprasz meghirdette a „progresszív szövetség” politikáját, amelyben együttműködést ajánlott mind a progresszív, mind pedig a konzervatív politikusokkal, miközben „flörtölt” a középballal is.³³ A választásokon elszenvedett veresége után ezek a lépések konkrétabbá váltak. A Sziriza megszűnt radikális pártnak lenni, helyette inkább a realista politikai megközelítést tette magáévá. Láthatóan elfogyott a politikai levegő, a radikális populista fellángolás heve gyorsan lehűlt, amint a tényleges hatalom birtokában meg kellett volna oldani azokat a feladatokat, amelyek megoldása a populista retorika módszereivel egyszerűnek tűnt. A populizmus tartalmi ürességére a görög választók a megfelelő módon reagáltak: a Sziriza elveszítette választóinak nagy részét.

A SZÉLSŐBALOLDALI TERRORIZMUS MŰVELETI KÉPESSÉGEI ÉS ELKÖVETÉSI FORMÁI

A műveleti képességeket alapvetően a rendelkezésre álló pénzügyi eszközök, fegyverek és robbanóanyagok, valamint a logisztikai háttér támogató képességei jelentették. Mivel ezek legnagyobb része a szocialista tábor országaiból, elsősorban a Szovjetunióból, Csehszlovákiából, a Német Demokratikus Köztársaságból és Kubából származott, továbbá a műveleti felkészítés és kiképzés is leggyakrabban ezekben az országokban zajlott, az elkövetési módok is hasonlóak voltak egymáshoz.³⁴ Leggyakrabban prominens politikai, katonai vagy a gazdasági életben vezető szerepet betöltő személyek elleni emberrablások, túszszedések, amelyeket hol váltságdíjért követtek el, hol pedig azért, hogy az uralkodó társadalmi, politikai, gazdasági rendszer emblematisztikus személyiségeit meggyilkolva demonstrálják saját erejüket, elszántságukat, képességeiket, és ezzel is befolyást gyakoroljanak a társadalomra: megfélemlítsék a kormányzatot, illetve bátorítsák a lehetséges követőiket. Ilyen terrorcselekmény volt Pedro Eugenio Aramburu volt argentin elnök elrablása és kivégzése, amelyet 1970-ben a Montoneros szervezet³⁵ hajtott végre.³⁶ Hanns Martin

³³ MARKOU 2021.

³⁴ BÁCS 2020: 103–105.

³⁵ Movimiento Peronista Montonero (MPM): Montonero Peronista Mozgalom.

³⁶ BÁCS 2020: 38 és 93.

Schleyer, a Német Gyáriparosok Szövetsége és a Német Munkaadók Szövetsége elnökének elrablását és kivégzését 1977-ben a Vörös Hadsereg Frakció követte el, Aldo Moro volt olasz kormányfő elrablását és kivégzését a Vörös Brigádok vitte véghez 1978-ban. James Lee Dozier vezérőrnagyot, a NATO³⁷ déli erői szárazföldi csapatainak helyettes parancsnokát 1981-ben az olaszországi Vörös Brigádok rabolták el. Negyvenkét napi fogság után az Olasz Állami Rendőrség Beavatkozóegysége, a Nucleo Operativo Centrale di Sicurezza (NOCS) szabadította ki. Ezeken a terrorcselekményeken kívül bankrablások, rendőrörsök, laktanyák elleni támadások is szerepeltek a szélsőbaloldali terrorszervezetek és csoportok bűnlajstromán.³⁸

Külön meg kell említeni Ilich Ramírez Sánchez, alias Carlos, a Sakál tevékenységét, amelynek szakirodalmi rendkívül terjedelmes és részletes, ezért a jelen tanulmány nem foglalkozik vele. A terrorszervezet működésének magyarországi vonatkozásait Hankiss Ágnes a *Terror és Elhárítás* folyóiratban *Terrorista hálózatok – A C-79-es dosszié* címmel dolgozta fel.³⁹

Ha az előbbieken megvizsgáltuk, hogy milyen műveleti képességekkel rendelkeztek a szélsőbaloldali terrorszervezetek, illetve hogyan hajtották végre támadásaikat, akkor célszerű megvizsgálni – ha csak röviden is –, milyen módszereket alkalmaztak a szélsőbaloldali csoportok által fenyegetett vagy támadott kormányok.

A terrorelhárítási feladatok korábban, például az algériai háborúban 1954 és 1962 között, ahol a nemzeti önállósodási törekvésekért harcolt a Nemzeti Felszabadítási Front (Front de libération nationale – FLN) Ahmed Ben Bella⁴⁰ vezetésével a Francia Hadsereg és a Titkos Hadsereg Szervezete (Organisation de l'Armée Secrète – OAS) ellen. Az FLN a harc idején gyakran alkalmazott terrorista módszereket, bankokat raboltak ki, illetve rendvédelmi létesítményeket támadtak. A franciák módszeres és erőszakos ellenintézkedései hatására a függetlenségi harc során 300 ezer algériai és 24 ezer francia katona vesztette életét. A franciák által elkövetett kínzások és erőszakcselekmények a polgári lakosság jelentős részének radikalizálódásához vezettek. A franciák felismerték, hogy erőszakos módszerekkel nem tudják letörni az algériaiak ellenállását, ezért új taktikai eljárást dolgoztak ki. A David Galula, tunéziai származású francia alezredes által kidolgozott koncepció két részből állt: (1) meggyőzni a francia katonákat, hogy szüntessék be az algériai polgári lakosság elleni erőszakcselekményeket, hogy a helyi lakosság ne tartsa a franciákat ellenségnek,

³⁷ North Atlantic Treaty Organisation: Észak-atlanti Szerződés Szervezete.

³⁸ BÁCS 2020: 32.

³⁹ HANKISS 2017.

⁴⁰ Ahmed Ben Bella (1916–2012) algériai politikus, katona, szocialista forradalmár, az ország miniszterelnöke 1962 és 1963 között, majd Algéria elnöke 1963 és 1965 között.

(2) megnyerni a lakosság jelentős részének bizalmát, hogy megakadályozzák újabb csoportok csatlakozását az FLN-hez.⁴¹ Ezt a rendkívül egyszerű taktikát később a Panama-csatorna övezetben az Egyesült Államok által a latin-amerikai hadseregek felkelők elleni kiképzésére használt Escuela de las Americas-on is oktatták.⁴² A taktika alkalmazásának hatékonysága erősen megkérdőjelezhető.

Érdekes jelenség, hogy míg az ismert terrorszervezetek rendkívül aktívak a kibertérben, a szélsőbaloldali szervezetek ezt a sajátos műveleti területet nem használják. Kivételt képez a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság által megvalósított állami terrorizmus, amely kiváló szakmai háttérével rendszeres támadója a demokratikus kormányzati elveken működő országok infokommunikációs hálózatainak és kormányzati, gazdasági, politikai, rendvédelmi és nemzetbiztonsági intézményeinek. A kibertérben otthonosan mozgó izraeli szakértők által közzétett adatok szerint leginkább globális dzsihádistá szervezetek, Iránhoz köthető hackercsoportok, palesztin hackerek és a palesztin ügyet támogató hacktivisták, valamint szélsőjobboldali szereplők fejtenek ki jelentős tevékenységet a kibertérben.⁴³

TÁMOGATÓK KÜLFÖLDRŐL

Ideológiai alapok

A szélsőbaloldali szervezetek és terrorszervezetek támogatásának koncepció-nális alapjait a Selepin–Andropov–Brezsnyev-doktrínában lehet megtalálni.⁴⁴ Az 1960-as évek elején kialakított elképzelés szerint azokban az afrikai, ázsiai és latin-amerikai országokban, ahol meghatározó az imperializmus és neokolonializmus helyi szerepvállalása, a kizsákmányolás, a kirívóan egyenlőtlen vagyoni viszonyok, és a legsebezhetőbb, ugyanakkor legszélesebb rétegek számára nincs lehetőség egy igazságosabb társadalmi berendezkedésre az egyoldalú, korrupt igazságszolgáltatás, az idegen érdekeket szolgáló törvényhozás és végrehajtó hatalom miatt, meg kell kezdeni a fegyveres harc előkészítését a marxista–leninista forradalomelmélet alapján.

⁴¹ LILÓN 2010.

⁴² SOAWatch 2021.

⁴³ AZANI–HABERFELD 2022.

⁴⁴ BÁCS 2020: 103.

Támogatás a szocialista blokkból

A szocialista világrendszer fennállása idején a forrásoknak két nagyobb összetevője volt:

- a saját – leggyakrabban illegális tevékenységből, bűncselekményekből származó – bevételek (rablás, bankrablás, zsarolás, védelmi pénzek szedése, illegális kereskedelem, csempészés, kábítószer-bűncselekmények);
- a Szovjetunió és a szocialista országok által nyújtott pénzügyi, logisztikai, képzési és kiképzési támogatás.

Az így befolyt összegeket az általánosan is ismert három célra használták fel:

- a szervezeti tevékenység költségeinek fedezése (működési költségek);
- a művelleti tevékenység költségeinek fedezése;
- a művelleti tevékenység fejlesztését, illetve fenntartását hivatott tartalékok képzése.

A szélsőbaloldali szervezetek külföldi támogatását a szélsőbaloldali forradalmiság klasszikus időszakában, a 20. század '60-as és '70-es éveiben, de még a '80-as években is leggyakrabban és legnagyobb mértékben a Szovjetunió, illetve a szovjet érdekszférába tartozó országok, elsősorban a kifejezetten szocialista orientációjú országok által nyújtott támogatás jelentette.

Csehszlovákia különleges szerepe

A Selepin–Andropov–Brezsnyev-doktrína megvalósítása érdekében még 1960 júliusában megállapodást kötött egymással a Szovjetunió és Csehszlovákia. A megállapodás megalapozta az együttműködést „a harmadik világban, különösen a függetlenné váló országok és az Amerikai Egyesült Államok közötti kapcsolatok vonatkozásában. Közös célunk a szakadás előidézése, valamint az amerikai politika és segélynyújtás diszkreditálása a fejlődő világban.”⁴⁵ Csehszlovákia már 1960 derekán, tehát alig másfél évvel a Fidel Castro vezette forradalom győzelme után – ami még majdnem egy évig nem volt szocialista jellegűnek nyilvánítva – megállapodást kötött a kubai kormánnyal nagy mennyiségű fegyver szállításáról.⁴⁶ Az 1960-ban elindított Manuel-akció keretében Csehszlovákia területén 1968-ig negyven tanfolyamot tartottak 219 afrikai, 35 ázsiai és 11 latin-amerikai országból érkezett hallgatónak.

⁴⁵ VAJDA 2013: 52.

⁴⁶ KRAJCSÍR 2018: 345.

1. táblázat: A Manuel-akció résztvevői ország és létszám szerint

Ország	Létszám
Venezuela	236
Argentína	177
Dominikai Köztársaság	122
Guatemala	100
Kolumbia	79
Peru	76
Brazília	48
Ecuador	41
Paraguay	38
El Salvador	36
Honduras	35
Haiti	35
Panama	28
Egyéb latin-amerikai és nyugati (amerikai, brit, spanyol, portugál)	128

Forrás: KRAJCSÍR 2018: 370.

A képzésben nemcsak ideológiai tárgyak, de diverziós műveletek, a gerilla-hadviselés alapjai, továbbá merényletek megszervezése is szerepelt.⁴⁷ A képzésben részt vettek országokénti megoszlását az 1. táblázat mutatja.

Ugyanakkor, tekintetbe véve, hogy az adott országok egy részében, a dél-amerikai demokráciákban a polgári erők is jelentős potenciállal rendelkeztek, különösen az értelmiségi körökben, fel kellett térképezni, melyek azok a szakmai értelmiségi körök, amelyek hajlandók lehetnek az együttműködésre a fennálló társadalmi rendszer megdöntésében. A tippkutatásban a szocialista országok valamennyi tudományos és társadalmi szervezete részt vett, hiszen a szervezetek vezetőivel, illetve munkatársaival, a tagság bizonyos, együttműködő tagjaival a magyar állambiztonsági szervek több csatornán keresztül is összeköttetésben álltak. A nemzetközi fórumok kiváló lehetőséget kínáltak a fedett találkozókra, az információcserére, illetve egyeztetésekre. Érdekes és felettébb tanulságos, hogy ugyancsak Csehszlovákiában, ám a csehszlovák állambiztonság tudta nélkül, a kubaiak által öntevékenyen kiépített

⁴⁷ BÁC S 2020: 164.

bázison készült fel Ernesto „Che” Guevara⁴⁸ is az első afrikai, mélységi bevetésére, amikor uruguayi üzletemberként „exportálta a forradalmat”.

A támogatások mechanizmusa – Magyarország példáján

A támogatásról szóló döntést a szocialista országokban a politikai döntéshozatali központ, az előbb már említett, marxista–leninista ideológia alapján álló „forradalmi élcsapat párt” politikai bizottsága javaslata alapján a Központi Bizottság hozta meg. Az erről szóló határozat leggyakrabban „szigorúan titkos” minősítést kapott. A határozat megvalósítása a minden szocialista országban létrehozott, meghatározott feladatokat ellátó, pártirányítás alatt álló társadalmi tömegszervezeteken keresztül valósult meg. Magyarországon két, sok szempontból hasonló társadalmi szervezet is működött. Az egyik, az Országos Béketanács (OBT), a szovjetek által létrehozott és Helsinki központú Béke Világtanács (BVT) égisze alatt dolgozott, és azzal nagyon szorosan együttműködött. A BVT-nek – micsoda meglepetés! – még Genfben is volt irodája.

A másik magyarországi szervezet, a Magyar Szolidaritási Bizottság (Szol. Biz.) a szintén szovjet kezdeményezésre létrehozott, moszkvai központú, Afro-ázsiai és Latin-amerikai Népek Szolidaritási Szervezetének társzervezeteként tevékenykedett. Ez a szervezet volt a felelős a meghatározott keretösszeg felosztásáért az egyes kedvezményezett országok között, a szolidaritási segély keretében kiküldendő árucikkek beszerzéséért és kijuttatásáért. 1985-ig, amíg az OBT külön elhelyezést és apparátust nem kapott, mindkét szervezet a Hazafias Népfront Országos Tanácsa (HNF OT) keretében működött.

A külföldi baloldali szervezeteknek és mozgalmaknak nyújtott támogatásnak különböző formái voltak. Egyrészt volt a repülőjegy-támogatás, amikor az OBT vagy a Szol. Biz. fizette a Magyarországra látogató, illetve nagyobb, közös, nemzetközi rendezvényekre utazó külföldi delegációk oda- és visszautazásának költségeit.

⁴⁸ Ernesto Guevara de la Serna (1928–1967) argentin orvos, aki 1956-ban csatlakozott a Fidel Castro vezette kubai forradalmárok csoportjához, amely 1959-ben megdöntötte az Amerika-bárát Fulgencio Batista diktatúráját Kubában. Guevara egy ideig a Kubai Nemzeti Bank elnöke, illetve ipari miniszter is volt. 1965-ben elhagyta Kubát, hogy Afrikában segítse a forradalmi antiimperialista-ellenes harcot. 1967-ben visszatért Latin-Amerikába, és Bolíviában igyekezett forradalmat kirobbantani. A helyi feltételek hiánya, a bolíviai szövetségesek érdektelensége és egy sor műveleti, biztonsági hiba után a kormányerőkkel vívott harcban elfogták és kivégezték.

Magyarországi látogatás esetén természetesen valamennyi költség a fogadó felet, vagyis a magyar szervezeteket terhelte.

A támogatás másik formája volt, hogy a Szol. Biz. kukoricatermesztési tanulmányok céljára ösztöndíjat biztosított nicaraguai, mozambiki, etiópai, angolai fiataloknak, továbbá az Afrikai Nemzeti Kongresszus (African National Congress – ANC) és a Dél-Nyugat Afrikai Felszabadítási Szervezet (South West Africa People's Organisation – SWAPO) által delegált hallgatóknak. A képzés Vas megyében, Vépen folyt.

A támogatás harmadik formája a közvetlen ruhákban, használati tárgyokban, konzerv élelmiszerben, sátorlapokban átadott támogatás, amelyet a kedvezményezett szervezeteknek a Malév (Magyar Légiközlekedési Vállalat) IL–18-as gépeivel charterjáratban továbbítottak. Ennek a támogatási formának a szépséghibája az volt, hogy a magyar áruházak készleteiből beszerzett, leggyakrabban már elfekvő, a helyi lakosok testalkatához képest nagy méretű műszálas ruhák, öltönyök, ingek és cipők a legkevésbé sem voltak illők és alkalmasak a trópusi, fekete-afrikai időjárási viszonyokhoz. A konzervek gyakran már régen lejártak, így felhasználhatóságuk bizonytalan volt. Az így átadott tárgyakat gyakran nem helyben és nem a megajándékozottak használták fel, hanem a feketepiacon vagy nyíltan értékesítették őket.⁴⁹

A fenti szervezetek a polgári, nem fegyveres célú felhasználásra alkalmas eszközökkel nyújtottak támogatást. A nem civil vagy kettős felhasználású eszközöket a Technika Külkereskedelmi Vállalat, illetve más, a fenti két szervezettől független intézmények és szervezetek biztosították. Ugyanezen szervezetek feladatkörébe tartozott a támogatni kívánt országok hivatásos állományú, honvédelmi és rendvédelmi tisztjelöltjeinek képzése is.

A támogatásban valamennyi szocialista ország saját képességeinek és adottságainak megfelelően vett részt. Magyarország és a terrrorszervezetek kapcsolatáról, a nekik nyújtott támogatásról lásd bővebben Hankiss Ágnes *Terrorista hálózatok. A C–79-es dosszié* című tanulmányát,⁵⁰ amely Ilich Ramírez Sánchez, alias Carlos, a Sakál magyarországi történetét dolgozza fel.

⁴⁹ A szerző 1982-től 1988-ig az Országos Béketanácsnál, illetve Szolidaritási Bizottságnál dolgozott.

⁵⁰ HANKISS 2017: 4–22.

„FORRADALMI” ÉLET A FORRADALMI IDEOLÓGIA
BUKÁSA UTÁN – ÚTVÁLASZTÁS

Közeledés és részvétel a nemzetközi szervezett bűnözésben

A szocialista országokból érkező támogatások már az 1980-as évek közepétől elkezdtek csökkenni. 1991. december 31-én a Szovjetunió is felbomlott, a támogatás legnagyobb része semmivé vált, megszűnt. Az ideológiai krízis és irányváltás, az ezt kísérő, elhúzódó gazdasági visszaesés, az értékrendi válság és változás, a nemzeti és európai prioritások előtérbe kerülése megszüntette a preferenciális áron való kereskedelemmel fedezett, nem is nagyon burkolt támogatást⁵¹ a szocialista országok esetében, valamint az ideológiai és politikai alapú pénzügyi, képzési és logisztikai segítségnyújtást, amely a marxista–leninista ideológiára épülő csoportok, szervezetek és egyes országok fennmaradásának egyik legfontosabb alapja volt. Az új helyzet megnövelte a saját bevételek iránti igényt, amelynek legjövődomezőbb területe a nemzetközi kábítószer-bűnözés volt és maradt azóta is. Ennek érdekében látszólag nem állami szereplőkön keresztül próbáltak gazdasági-pénzügyi szempontból előnyös üzleteket kötni. A kubaiak és a nicaraguaiak Pablo Escobar Medellín kartellével együttműködve továbbították az Egyesült Államokba a kábítószer, amiért a kábítószerüzlet hasznához képest elenyésző, ám Kubának mégis jelentős összegeket kaptak.

Latin-Amerika egy másik, széles körben hírhedtté vált, maoista ideológiai alapokon épülő terrorszervezete, a Fényes Ösvény (Sendero Luminoso, SL) mára a szubkontinens egyik legnagyobb kábítószer-termelő és -forgalmazó szervezete lett, amely kapcsolati hálóját tekintve rendkívül szorosan együttműködik az országon belüli és a nemzetközi szervezett bűnözéssel.

Út a konszolidálódás felé

Ha néhány szervezet későbbi sorsát, tevékenységét megvizsgáljuk, mindenképpen első helyen áll az egyik legnagyobb és legerősebb marxista–leninista alapokon építkező terrorszervezet, a Kolumbiai Forradalmi Fegyveres Erők (FARC). Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia – FARC). A FARC, eltávolodva a forradalmi

⁵¹ Kétoldalú szerződések keretében a Szovjetunió óriási mennyiségben vásárolt például kubai cukrot, amelyet a világpiaci árnál drágábban vettek. Az USA a stratégiai tartalékait is piacra dobta, hogy lenyomja a cukor árát, így a világpiaci áron való kereskedelem Kubát hátrányosan érintette volna. A KGST-n belüli klíringelszámolás során is kedvezményeket kaptak a kubaiak.

céloktól, önálló kábítószer-előállító és kereskedelmi tevékenységet folytatott, amíg a terrorizmus erőszakos módszereit feladva, de a forradalmi változások igényéről le nem mondva kiegyezett a kolumbiai kormánnyal, és a harc további tereként inkább az alkotmányosság adta parlamentáris kereteket választotta. Egy másik, ugyancsak 1964 óta aktív, kolumbiai szélsőbaloldali terrorszervezet, a Nemzeti Felszabadító Hadsereg (Ejército de Liberación Nacional – ELN) továbbra is a „forradalmi”, vagyis a terrorizmus fegyveres útját járja.

Az orosz–ukrán háború hatása a szélsőbaloldalra

A proletárforradalomhoz kötődő baloldaliság a Szovjetunió szétesésével és Oroszország Ukrajna elleni hadüzenet nélküli háborújával véglegesen kompromittálódott. Ezzel párhuzamosan önfelszámolta magát a proletár internacionalizmus és a népek közötti barátság és szolidaritás elve, mint a forradalmi baloldal fontos ideológiai pillérei. Ennek következtében a polgári demokratikus értékrendet alapjaiban megdőlni és megsemmisíteni kívánó politikai törekvések támasz nélkül maradtak, míg a szociáldemokrata alapú, de a hagyományos, demokratikus értékrend kereteit tiszteletben tartó politikai csoportok megőrizték létjogosultságukat.

Felmerülhet a kérdés, hogy mi köze az orosz–ukrán háborúnak a szélsőbaloldalhoz? A szélsőbaloldali mozgalmak és szervezetek ideológiai alapja – ahogy a tanulmány korábbi részében is megállapításra került – a marxista–leninista, trockista és maoista forradalomelmélet volt. Nem szükséges újra bemutatni, sem bizonyítani, hogy a marxista–leninista forradalomelméletre épülő sztálini rendszer a maga erőszakos, kíméletlen, embertelen módszereivel mind a Szovjetunió belül, mind a szövetségbe erőszakkal bevont országokban hasonló módszereket próbált alkalmazni. Ennek propagandisztikus leplezését szolgálta a „proletár internacionalizmus és a népek közötti barátság és szolidaritás” elve. Ez az elv a szélsőbaloldali forradalmi erőszak egyik legfontosabb eszmei alapja. Pontosan erre az ideológiai alapra épül az „ukrán nép felszabadítása a fasiszták uralma alól” mint a háború célja, amely egy történelmi paradoxon a szovjet–orosz történelemben. A módszerek között a terrorizmus eszköztárának több, valamennyi elfogadott meghatározásban szereplő eleme is megtalálható.

Mennyiben más a szélsőbal és a szélsőjobb? A válasz egyszerre egyszerű és bonyolult. A politikatudományi szakirodalomban számos elemzés szól a szélsőjobbról. Miért? Talán azért, mert a szélsőjobb nemzetközi elkötelezettsége gyökeresen más, mint a szélsőbal esetében. A szélsőjobb soha nem törekedett az eszméinek nemzetközi uniformizálására, saját tekintélyelvű „világközpont” felállítására. Az egyes

országokban a szélsőjobboldali szervezetek eszmeiségének és tevékenységének alapja elsősorban a nemzeti katonai hagyományokból táplálkozott és táplálkozik, jelentős mennyiségű nacionalizmussal és szegregáns rasszizmussal kibővítve. Az azonos nemzetiségűeken belül a pozitív megítélés alapja a nacionalista kizárólagosság, a nemzetiségek és kultúrák, vallások közötti saját felsőbbrendűség elfogadása, elismerése és táplálása – leginkább egy ország keretei között.⁵²

Nemzetközi „szerepvállalásuk” is eltér a szélsőbaloldali elvektől és gyakorlatától. Mivel nem céljuk a világforradalom, ezért nincs szó a nézeteik és szervezeti tevékenységük más országokba történő „exportálásáról”. A saját országon kívüli területeken működő, hasonló elvekre és szervezeti megoldásokra épülő csoportokkal, szervezetekkel az együttműködésük önkéntes, leggyakrabban a közös történelmi hagyományokhoz köthető évfordulókról történő közös megemlékezésekben, illetve információ- és tapasztalatcserében merül ki. Nincs szó a szélsőbaloldali szervezetekre jellemző, a szovjet mintát követő, a vezető szerepet magának vindikáló, az általa képviselt, uniformizált eszméket kötelezően elfogadtatni akaró „eszmeexportról”. Ugyanakkor nem zárják ki az együttműködést, ami teljesen belefér a stratégiai célok azonosságán alapuló szervezeti fejlődési tendenciákba. Éppen a honos országon belüli politikai szerepvállalásuk és a kritikus gazdasági-társadalmi, politikai és szociális helyzetekben az indulatokra is épülő propagandájuk és cselekményeik miatt nagyobb nemzetbiztonsági kihívást jelenthetnek, mint a szélsőbaloldali szervezetek.

Jövőkép

A szélsőbaloldali ideológia megalapozatlanságát bizonyítja az is, hogy még a „forradalmi harc” legaktívabb időszakában is a társadalmi bázis nagyrészt inaktív maradt, nem üdvözölte és nem is csatlakozott a „forradalmi élcsapathoz”, nem vállalt közösséget vele. Ennek magyarázata, hogy a társadalmi bázisként megjelölt rétegek számára a forradalmi tevékenység, illetve a forradalmi változások kifejezett bizonytalanságot jelentettek volna, amely még a fennálló, hátrányos helyzetüknél is rosszabb következményekkel járhatott volna. Nyilvánvaló, hogy még a rendkívül szegény és nem is mindig teljesen demokratikus országokban is létező bizonyos társadalmi védőháló vagy gondoskodás épp a demokratikus jogrend egyik olyan vívmánya, amelynek pozitív hatását még a szélsőbaloldali csoportok, szervezetek és pártok tagjai is egyéni alapon, állampolgári jogon élvezhetik. Ez az intézményrendszer hozzájárul a társadalmi stabilitás fenntartásához, a fejlődés feltételeinek részleges

⁵² GATTINARA–LEIDIG–RAVNDAL 2020.

biztosításához. Adódik a következtetés: a szélsőbaloldali csoportok, szervezetek és pártok létjogosultsága, tevékenységének alapja és célja a szilárd, demokratikus értékekre épülő társadalmakban – az esetleges gazdasági, társadalmi és politikai krízishelyzeteket kivéve – elenyésző. Az instabil körülmények kínálnak kedvező feltételeket a szélsőbaloldal politikai szerepvállalásához, ám a demokratikus intézményrendszer fennmaradása, illetve a kormányozhatóság megőrzése érdekében működő rendvédelmi struktúrák és nemzetbiztonsági szervek erős korlátot jelentenek az erőszakos szélsőbaloldali tevékenységgel, egy esetleges hatalomátvételi kísérlettel szemben. A szélsőbaloldali térnyerés ebben az esetben is korlátozott kiterjedésű és időtartamú lehet. Egy rövid felívelés után a visszaesés okvetlenül bekövetkezik, majd bekövetkezhet a társadalmi elszigetelődés. Ez a perspektívátlanság a szélsőbaloldal történelmi kudarcának egyik legfontosabb összetevője és magyarázata. A fentiek alapján levonható az a következtetés is, hogy az erőszakos szélsőbaloldali csoportoknak, szervezeteknek és pártoknak az erős demokratikus országokban nincs perspektívájuk, csak az olyan államokban, ahol a folyamatos, elhúzódó vagy rövid ciklusú gazdasági és politikai válságok, továbbá esetleges etnikai-kulturális okok miatt a társadalmi fragmentáció magas szintű. Ezekben a „gyenge” országokban a kormányozhatóság fenntartása és az alapvető biztonsági garanciák biztosítása is kétséges, tehát a hatalom erőszakos megragadásának több előfeltétele is teljesülhet.

Ugyanakkor nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a szélsőbaloldali radikalizáció Európában az alapvető, polgári, piacgazdasági, demokratikus elvek mentén működő – pártokhoz nem köthető – kormányzati impotencia hatására újra fellendülhet. A fenti struktúrák nem képesek hatékony, hosszú távú, perspektivikus megoldásokat javasolni, tervezni, kidolgozni és megvalósítani az akut, mélyülő és a megoldatlanság miatt megújuló és egyre nyomasztóbb nemzeti és nemzetközi – regionális, interregionális és globális – problémákra, kihívásokra, kockázatokra és fenyegetésekre.

Az ideológia jellege az eredeti szélsőbaloldali ideológiákhoz képest sok tekintetben más, mivel szelektíven tartották meg vagy követik a problémák vélt megoldásához szükséges elveket és alkalmazni kívánt gyakorlatokat. Ez az ideológia már nem követi a klasszikus értelemben vett „osztályjellegét”, a rendszerező elv a Maslow-piramis első két fokán található, a fiziológiai és biztonsági igényekhez való hozzáférés lehetősége, a további lépcsőfokokon található igények kielégítésének perspektívájával.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- AZANI, Eitan – HABERFELD, David (2022): *Trends in Cyber-Terrorism*, 2021. International Institute for Counter-Terrorism. Online: <https://ict.org.il/trends-in-cyber-terrorism-2021/>
- BÁCS Zoltán György (2020): *Terrorizmus és kábítószer-kereskedelem Latin-Amerikában 1980 és 2019 között*. PhD-disszertáció. Budapest: Nemzeti Közsolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola.
- CSEPRÁKOV, Viktor A. (1961): Lenin imperializmuselmélete és a kapitalizmus általános válságának új szakasza. *Történelmi Szemle*, 4(4), 531–542.
- FORGÁCH Balázs (2017): Mao Ce-tung. In Gőcze István (szerk.): *Állam és katona*. Budapest: Dialóg Campus, 195–207. Online: http://real.mtak.hu/63247/7/196_Forgacs_nke_204_6_2017_alam_es_katona.original.pdf
- GATTINARA, Pietro Castelli – LEIDIG, Eviane – RAVNDAL, Jacob Aasland (2020): What characterizes the far right scene in Europe and beyond? *sv.uio.no*, 2020. szeptember 7. Online: <https://www.sv.uio.no/c-rex/english/groups/compendium/what-characterizes-the-far-right-scene-in-Europe-and-beyond.html>
- HANKISS Ágnes (2017): Terrorista hálózatok. A C–79-es dosszié. *Terror és Elhárítás*, 6(4), 4–22.
- JONES, Seth G. – DOXSEE, Cathrina (2021): Examining Extremism: Antifa. *Center for Strategic and International Studies* 2021. június 21. Online: <https://www.csis.org/blogs/examining-extremism/examining-extremism-antifa>
- KOVÁCS ÉVA – TÓTH János (1992): Ki, mit mondott 1990-ben? Választási pártprogramok tartalomlemzése. *Politikatudományi Szemle*, 1(1), 99–123.
- KRAJCSÍR Lukács (2018): Prágából szeretettel: a Manuel-akció. In ANDREIDES Gábor et al. (szerk.): *Diplomácia – hírszerzés – állambiztonság*. Budapest: Nemzeti Emlékezet Bizottsága, 343–374.
- LENIN, Vlagyimir Iljics (1962): „Baloldaliság” a kommunizmus gyermekbetegsége. Budapest: Kossuth.
- LENIN, Vlagyimir Iljics (1977a): *Állam és forradalom*. Budapest: Kossuth.
- LENIN, Vlagyimir Iljics (1977b): Karl Marx. In Marxizmus-Leninizmus Klasszikusainak Szerkesztősége: *Lenin válogatott művei. Három kötetben*. I. kötet. Budapest: Kossuth, 7–31.
- LILÓN, Domingo (2010): Escenarios de la guerra fría. In FERWAGNER Péter Ákos – KALMÁR Zoltán (szerk.): *Az átmenet egyensúlya*. Budapest: Áron, 322–332.
- MARKOU, Grigoris (2021): The systemic metamorphosis of Greece’s once radical left-wing SYRIZA party. *Open Democracy*, 2021. június 14. Online: <https://www.opendemocracy.net/en/rethinking-populism/the-systemic-metamorphosis-of-greeces-once-radical-left-wing-syriza-party/>
- VAJDA Barnabás (2013): Decolonialization and Czecho-Slovakia in the Cold War – From Jovial Propaganda to Large Weapon Sales. *Eruditio – Educatio*, 8(3), 47–57.

Egyéb forrás

- SOAWatch (2021): *Los Manuales de la Escuela de las Américas*. Online: <https://soaw.org/wp-content/uploads/2021/01/CompilacionManualesSOA.pdf>